

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมักมองชาวเขาเป็นคนอื่นอยู่เสมอมา ที่เห็นได้อย่างชัดก็คือไม่สนใจเรียนรู้หรือพยายามทำความรู้จักกับกลุ่มชนต่าง ๆ บนที่สูง ทั้งที่ชาวเขาบางกลุ่มก็เป็นชาวพื้นเมืองดั้งเดิมแต่คนส่วนใหญ่มีภาพลักษณ์กับชาวเขาในเฉพาะด้านลบ ซึ่งเกิดจากการมองอย่างผิวเผินเท่านั้น ด้วยการหยิบภาพปรากฏการณ์เพียงที่พบเห็น สรุปเป็นภาพรวมกล่าวโทษชาวเขาว่าเป็นตัวบงการหรือต้นเหตุของปัญหายาเสพติด ทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร ซึ่งแท้จริงแล้วปัญหาต่าง ๆ ล้วนเกิดจากสาเหตุที่สลับซับซ้อน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2541, คำนำ) การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับชาวเขา จำเป็นต้องพิจารณาถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของปัญหาเพราะการวิเคราะห์ที่ใช้โครงสร้างอย่างหยุดนิ่งไม่เพียงพอที่จะทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์กับข้อขัดแย้ง เนื่องจากการต่อสู้ของคนเหล่านี้ไม่ปรากฏเวทีทางการเมือง บ่อยครั้งเป็นการต่อสู้ช่วงชิงในเชิงสัญลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรม เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์และสิทธิทางประเพณีในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากร การทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์เหล่านี้จะต้องดูที่เนื้อหาสาระที่อยู่เบื้องหลังความหมาย หรือความจริงที่ปรากฏออกมา แนวคิดและวิธีการศึกษาใหม่ ๆ ที่ทำให้สามารถสืบค้นความจริงความรู้เหล่านี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น (ชูศักดิ์ วิทยาภัก, 2541, หน้า 23)

เป็นระยะเวลาประมาณ 200 ปีที่ผืนได้เข้ามาสู่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศต่าง ๆ แถบเอเชีย ในบางช่วงระยะเวลาผืนเป็นสินค้าที่มีการซื้อขายอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ในขณะที่บางช่วงระยะเวลามันกลับถูกกำหนดให้เป็นของที่ต้องห้ามตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นบริบทใดก็ตามผืนก็ยังเป็นสิ่งที่ทำกำไรอย่างงามให้กับผู้ค้าและเป็นแหล่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนโดยใช้กลุ่มชาวม้งและชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่บนที่สูงเป็นกำลังสำคัญในการผลิตเฉพาะในประเทศไทยนั้นภายหลังที่ได้รับการกดดันจากรัฐบาลต่างประเทศ ในรูปของโครงการส่งเสริมพืชทดแทนเข้าไปในพื้นที่ ชาวเขาได้รับผลทั้งทางตรงและทางอ้อม จากนโยบายและมาตรการดังกล่าว (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2541, หน้า 148) สถานการณ์บนที่สูงในปัจจุบัน ชุมชนชาวเขาต้องเผชิญหน้ากับกระแสนิยมที่ไหลบ่าเข้ามาในนามของการพัฒนา ทำให้ระบบการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมตามจารีตประเพณีที่วาง

อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยและความเสมอภาคกัน ในการเข้าถึงทรัพยากรได้ถูก
 รัตนอนันต์กยภาพลงอำนาจรัฐและอิทธิพลของตลาดได้เข้าควบคุมการใช้ทรัพยากร (ทวิช
 จตุวรรพฤกษ์, 2541, หน้า 1)

เนื่องจากการส่งเสริมปลูกพืชทดแทนฝิ่นในภาคเหนือของประเทศไทย ได้กำหนดขึ้น
 บนฐานคิดที่ต้องการหาพืชเงินสดที่ทำรายได้ดีกว่าฝิ่นให้กลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงปลูกเพื่อเข้าสู่
 ระบบในตลาดในที่ราบ โดยคาดว่าในที่สุดกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จะเลิกทำการปลูกฝิ่นโดย
 และเมื่อเลิกปลูกฝิ่นแล้วปัญหาการค้าและการเสพยาเสพติดประเภทฝิ่นและเฮโรอีนก็จะหมด
 ลื่นไปทั้งในประเทศไทยและประเทศตะวันตก อย่างไรก็ตามจนถึงทุกวันนี้ผลของการส่งเสริม
 พืชทดแทนฝิ่นนับว่าประสบความสำเร็จในการลดพื้นที่ปลูกฝิ่นตามเป้าหมายของรัฐบาลไทย
 และต่างประเทศ แต่ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดหาได้ลดน้อยลงไปไม่ ที่มากไป
 กว่านั้นสิ่งที่ทุกคนไม่ได้คาดหมายและเตรียมความพร้อมเอาไว้ล่วงหน้าก็ได้เกิดขึ้นกับชุมชน
 กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูงนั่นคือการทะลักของยาเสพติด ทั้งฝิ่น เฮโรอีน และยาบ้าจากประเทศ
 เพื่อนบ้าน นอกจากนั้นแล้วการส่งเสริมพืชทดแทนโดยกระบวนการของมันเองได้ทำให้กลุ่ม
 ชาติพันธุ์ต้องเข้ามาพึ่งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างเต็มตัวค่านิยมการแข่งขันทางด้าน
 วัตถุมียมากขึ้นทำให้บางส่วนหันมาค้ายาเสพติด ประเภทยาบ้าและเฮโรอีน (ประสิทธิ์
 ลีปรีชา, 2541, หน้า 50) ยิ่งไปกว่านั้นการใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่แปลกแยกจาก
 ประสบการณ์การเพาะปลูกของชนชาวเขาเป็นอย่างยิ่ง ยิ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบ
 นิเวศเกษตรของพื้นที่เพาะปลูกทำให้เกิดศัตรูพืชแพร่ระบาดมากกว่าเดิม ในที่สุดก็ประสบ
 ความล้มเหลวในการผลิตและอยู่ในภาวะหนี้สินท่วมตัวยังผลให้ชาวเขาต้องตกอยู่ในสภาพที่
 ยากจนสัมบูรณ์ที่แม้แต่ข้าวสำหรับการบริโภคในครัวเรือนก็ไม่เพียงพอต้องกลายเป็นชุมชนที่
 เล่นการพนัน ติดยาเสพติด คนหนุ่มสาวต้องอพยพเข้าไปทำงานรับจ้างในตัวเมือง และถูก
 เบียดขับซ้ำสองจากการไม่มีสัญชาติไทยโดยการกดค่าจ้างแรงงาน เด็กสาวบางคนต้องเข้าสู่
 อาชีพบริการทางเพศ (ชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์, 2541, หน้า 16)

จากมาตรการการเลิกการเสพยาและจำหน่ายฝิ่นในประเทศไทยในยุคใหม่ ได้เริ่มต้น
 อย่างจริงจังเมื่อ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 37 ลงวันที่ 9
 ธันวาคม 2502 โดยรัฐบาลได้ทำการเผาฝิ่น เครื่องมือและอุปกรณ์การสูบฝิ่น ณ
 ห้องสนามหลวงต่อหน้าประชาชนจำนวนมาก ผลของการประกาศเลิกเสพยาและจำหน่ายฝิ่น
 ดังกล่าว ทำให้โรงงาน(ฝิ่น)ทั่วประเทศเริ่มถูกสั่งปิดและเลิกกิจการไปในที่สุด ขบวนการค้ายา
 เสพติดและการแปรรูปจากฝิ่นเป็นเฮโรอีนยังคงอยู่ในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ โดยผลผลิต
 เฮโรอีนได้ถูกส่งออกทั้งทางประเทศไทย พม่า และจีนตอนใต้ ไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

มีการคำนวณกันว่าฝิ่นดิบ 10 กิโลกรัม สามารถนำมาผลิตเฮโรอีนได้ 1 กิโลกรัม มูลค่า 350,000 บาทในกรุงเทพฯ แต่ราคาจะพุ่งสูงขึ้นในทันทีถึง 20 เท่าเมื่อถึงมือผู้เสพในท้องถนน ดังนั้นเฮโรอีนจึงเป็นยาเสพติดชนิดใหม่ที่ใช้กันแพร่หลายในประเทศไทยและทั่วโลก ตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาโดยมีราชาเฮโรอีนอย่างขุนสา ผู้มีกองกำลังติดอาวุธกองทัพจำนวนนับพันคนเป็นกองกำลังคุมกันสำคัญเมื่อได้รับความกดดันอย่างหนักจากมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาไม่ให้เอksenเข้าไปลงทุนในประเทศพม่า อันเนื่องมาจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการสนับสนุนกระบวนการผลิตและค้ายาเสพติดของรัฐบาลทหารพม่า ในเดือนมกราคม 2539 ขุนสายอมจันนและมอบตัวกับรัฐบาลพม่าที่กรุงย่างกุ้งโดยไม่ได้ถูกลงโทษแต่ประการใด กล่าวได้ว่ากระบวนการผลิตและค้าเฮโรอีนข้ามชาติได้ล่มสลายลง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่ายาเสพติดจะหมดสิ้นไป ยาเสพติดประเภทยาบ้าหรือยาบ้าได้ถูกผลิตขึ้นมาทดแทนโดยไม่ได้ใช้ฝิ่นดิบอย่างเฮโรอีน แต่ใช้น้ำยาเคมีที่สกัดจาก "ต้นอีพีต้า" ที่ปลูกทั่วไปในประเทศจีนเป็นหลัก แทนที่ยาบ้าจะถูกส่งไปทั่วโลกอย่างเฮโรอีนกลับถูกกระจายไปยังประชาชนทุกกลุ่มทุกชนชั้นในประเทศไทย โดยเฉพาะกลุ่มประชากรบนที่สูงในภาคเหนือซึ่งเป็นแหล่งต้นทางในการส่งผ่านยาบ้าและเป็นกลุ่มลูกค้าผู้บริโภคที่สำคัญในปัจจุบัน (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2541, หน้า 142)

ในกลางปี พ.ศ.2541 มีการประชุมสหประชาชาติเกี่ยวกับปัญหายาเสพติด จากรายงานที่เปิดเผยพบว่า มีประชากรโลก 218 ล้านคนเป็นผู้ติดยาเสพติด ในจำนวนนี้ 30.2 ล้านคน หรือร้อยละ 0.52 ของประชากรโลกเป็นผู้ติดยาบ้า นั่นหมายความว่าในจำนวนประชากร 200 คน จะมีผู้ติดยาบ้าอยู่ 1 คน ในปี พ.ศ.2533 ทำการจับกุมยาบ้าได้ 1,380 กิโลกรัม อีก 6 ปีถัดมาคือปี พ.ศ.2539 จับกุมได้มากถึง 14,566 กิโลกรัม หรือเพิ่มขึ้น 10 เท่าตัว (ไทยรัฐ, 26 ก.ค.41, หน้า 12) โดยมีแหล่งผลิตสำคัญของโลกแห่งหนึ่งคือบริเวณชายแดนไทย - พม่า - และลาว ซึ่งคาดประมาณว่าเฉพาะในช่วง 5 เดือนแรกของปี พ.ศ.2541 นี้ยาบ้าจะทะลักเข้ามาในประเทศไทยถึง 200 ล้านเม็ดแต่ทำการจับกุมได้เพียง 11 ล้านเม็ด (มติชนรายวัน, 21 ส.ค.41) โดยมีเส้นทางลำเลียงที่สำคัญผ่านทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชุมชนม้งและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ทั้งบนที่สูงและในพื้นที่ราบที่ตั้งอยู่ (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2541, หน้า 159)

คนส่วนใหญ่ทั่วไปมักกล่าวว่า ชาวเขาเป็นต้นเหตุเรื่องของฝิ่นและยาเสพติด นับเป็นจุดต่างพริ้วทางสังคมแก่ชาวเขาอย่างที่ไม่อาจสลัดพ้นออกไปได้จนตราบนานแสนนาน เริ่มจากการปลูกฝิ่น ผลิตและค้าเฮโรอีน จนกระทั่งกลายเป็นเครือข่ายยาบ้าในปัจจุบัน ในขณะที่ชาวเขาเองกลายเป็นเหยื่อของการติดยาเสพติดเนื่องจากหลายสาเหตุ ในเชิงภูมิศาสตร์คน

เหล่านี้มักจะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชายแดนระหว่างประเทศบนพื้นที่สูงในป่าที่เข้าถึงยากและเป็นพื้นที่ที่ประชากรอยู่อย่างบางเบา ในทางการเมืองคนเหล่านี้ไม่มีสถานภาพของความเป็นพลเมืองของประเทศใดประเทศหนึ่ง ถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงของประเทศ และถูกกดดันไม่ให้มีส่วนร่วมทางการเมือง ในทางสังคมและวัฒนธรรมคนเหล่านี้จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากสังคมใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นภาษา ศาสนา ความเชื่อถูกมองว่าล้าหลัง ไร้การศึกษา ในทางเศรษฐกิจมักถูกมองว่ามีระบบการผลิตที่ไม่มีประสิทธิภาพ มีวิถีการดำรงชีวิตเพียงแค่งานชีพ ในทางสิ่งแวดล้อมคนเหล่านี้มักจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เปราะบางต่อการเกิดภัยธรรมชาติ หรืออยู่ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เช่นทางภาคเหนือของประเทศไทย (ชูศักดิ์ วิทยาภักดิ์, 2541, หน้า 8-18)

หากจะตั้งคำถามว่าทำไมกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขา(บางส่วน) จึงต้องกลายมาเป็นผู้ค้ายาบ้าในปัจจุบัน ก็คงหนีไม่พ้นคำตอบที่ว่าอยากมีสิ่งอำนวยความสะดวกหรือเพื่อชดเชยหนี้สิน จากกระบวนการพัฒนาระบบการเกษตรของชุมชนชาวเขา ถูกเปลี่ยนจากการเกษตรพึ่งตนเองมาเป็นการเกษตรเพื่อขายอย่างเต็มตัว ถ้าหากฤดูกาลผลิตฝิ่นฟ้าไม่อำนวยผลผลิตออกมาไม่ได้ผล ชาวเขาก็จะไม่มีรายได้ ในทางตรงข้ามหากผลผลิตออกมามากเกินไปก็ถูกพ่อค้าคนกลางใช้กลยุทธ์ในการกดราคาทำให้ราคาฝิ่นผลตกต่ำ ชาวเขาก็ต้องดิ้นรนโดยวิธีการใดก็ได้เพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่ายภายในครอบครัว

กลุ่มชาติพันธุ์กับปัญหาสารเสพติดเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ในสายตาของรัฐบาลไทยกับนานาชาติ นับตั้งแต่มีการส่งคณะผู้เชี่ยวชาญเข้าไปสำรวจสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในปี พ.ศ.2509 การเริ่มปลูกพืชทดแทนและในปี พ.ศ.2516 เริ่มมาตรการตัดทำลายต้นฝิ่น และในปี พ.ศ.2528 ที่มีการบำบัดผู้ใช้สารเสพติด ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาการจับกุมผู้ค้ายาจำนวนมากแต่พุ่งไปยังกลุ่มประชากรในพื้นที่สูงที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ชาวเขาเป็นเพียงหนึ่งในกลุ่มประชากรที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการค้าสารเสพติดข้ามชาติเท่านั้น อนึ่งยาเสพติดในที่นี้หมายถึง ฝิ่น เฮโรอีน และยาบ้า เป็นสารเสพติด 3 ประเภทหลักที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2541, หน้า 138)

ในสังคมแบบดั้งเดิมของชาวเขาบางเผ่ามีการใช้ฝิ่นในโอกาสต่าง ๆ โดยสมาชิกของหมู่บ้านที่เป็นผู้ใหญ่มากมายใช้สารเสพติดในงานพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การกินวอซึ่งเป็นประเพณีขึ้นปีใหม่ที่มีการเดินรำและร้องเพลงทั้งกลางวันและกลางคืนเป็นเวลา 3 หรือ 7 วัน แสดงให้เห็นชัดว่าการใช้สารเสพติดอยู่ที่วัฒนธรรมมากกว่าตัวบุคคล การใช้สารเสพติดที่ได้

รับการยินยอมตามวัฒนธรรมนั้น บางครั้งเป็นการใช้ยาเสพติดเพื่อบรรเทาอาการของโรคโดยตรง กรณีชาวเขาเผ่าจะมีบทบาทในการรักษาโรคในท้องถิ่นนั้น

อย่างไรก็ตามกาลเวลาที่ผ่านมามีได้ทำให้การใช้สารเสพติดลดน้อยลงไปได้เลย สารเสพติดกลับเพิ่มจำนวนการใช้และมีรูปแบบที่ซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งการใช้สารเสพติดเป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพทางกายและจิตใจของผู้เสพทุกเพศทุกวัย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาแสวงหาคำตอบว่าช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขา ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบว่า การเรียนรู้ทางสังคมมีผลที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขาซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการที่จะนำผลการศึกษาไปใช้ในการแก้ไข และป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวเขาทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดจนองค์กรหรือหน่วยงานของรัฐและเอกชนจะนำผลงานวิจัยไปใช้ในการแก้ไขและป้องกันอย่างเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดของชาวเขา

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตของเนื้อหา

1.1 บริบทชุมชน

- ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- สภาพทางสังคม จำนวนประชากร ความสัมพันธ์เครือญาติ กลุ่มเพื่อนเพื่อนบ้าน
- ศึกษาโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาและเศรษฐกิจ
- วิถีชีวิตของคนในชุมชนสภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม
- สภาพการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่นและชุมชน
- ศึกษาด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม

1.2 ระบบการเรียนรู้ทางสังคมในชุมชน

- ครอบครัว
- ตัวแทนศาสนา
- โรงเรียน
- สื่อมวลชน ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์

1.3 ช่องทางการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

- ครอบครัว
- กลุ่มเครือข่ายและความสัมพันธ์ในชุมชน
- กลุ่มเพื่อน
- กลุ่มอาชีพ

1.4 เงื่อนไขและปัจจัยการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

- เงื่อนไขการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด
- ปัจจัย การเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด
 - ปัจจัยภายนอก ระบบครอบครัว เครือญาติ ชุมชน
 - ปัจจัยภายในความเชื่อ ผลประโยชน์ แรงจูงใจ
 - ความอยากรลอง
 - ปัจจัยที่ตั้งของชุมชน ได้แก่ เป็นเส้นทางลำเลียงยาเสพติด
 - และเป็นเส้นทางที่ห่างไกลทุรกันดาร

2. ขอบเขตพื้นที่

ผู้วิจัยเลือก 2 หมู่บ้านเพราะเป็นหมู่บ้านที่มีเขตพื้นที่ติดต่อกัน มีสังคมและวัฒนธรรมคล้ายกันมีการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งได้แก่ พื้นที่หมู่บ้านแม่สะลัก หมู่ที่ 6 ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่ และ หมู่บ้านแม่สะลัก หมู่ที่ 9 ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะ

- เป็นหมู่บ้านของชุมชนชาวเขาในเขตชนบทบนพื้นที่สูงทางภาคเหนือ
- เป็นหมู่บ้านที่มีสถานการณ์ปัญหาการใช้สารเสพติดมาเป็นเวลานาน
- เป็นหมู่บ้านเป้าหมายที่ผู้วิจัยปฏิบัติงานอยู่ เพื่อช่วยในการสร้างความ

สัมพันธ์กับชุมชนและการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ถูกต้องมากที่สุด

3. แหล่งข้อมูล

- ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้อาวุโส ผู้นำทางการและผู้นำที่ไม่เป็นทางการ องค์กรในหมู่บ้าน ชาวบ้าน ครู เยาวชนและนักเรียนที่มีการเรียนรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการใช้สารเสพติด

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเรียนรู้ทางสังคม หมายถึง การเรียนรู้จากประสบการณ์โดยตรงจากสังคม วัฒนธรรมและจากการเรียนรู้ในวิถีชีวิตรอบตัวตนเองซึ่งเป็นสังคมย่อย แล้วกำหนดกรอบความคิดของตน จัดระเบียบประสบการณ์ด้วยตนเอง เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจ มุมมองก็จะสร้าง กรอบความคิดในการปฏิบัติตามกรอบความคิดและสังเกต สู่การประเมินผล ปฏิบัติตัดสินใจ แก้ปัญหาด้วยตัวเอง ถ้าสังคมส่วนใหญ่ในชุมชนยอมรับพฤติกรรมที่ปฏิบัติถือว่าถูกต้อง ซึ่งจะ หมายถึงการปฏิสัมพันธ์กันในสังคมว่าเป็นสิ่งดี เขาก็จะปฏิบัติกันต่อไปแต่ถ้าคนในสังคมไม่ ยอมรับพฤติกรรมนั้นเขาก็จะเลิกไปในที่สุด

ช่องทางการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งและเครือข่ายการเรียนรู้จากสิ่งรอบตัว เช่น จาก ครอบครัว เพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อน ชุมชน โรงเรียน ศาสนา และสื่อมวลชน

เงื่อนไข ปัจจัย หมายถึง สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม สาเหตุ และแรงผลักดันต่าง ๆ จากภายในและภายนอก ซึ่งมีผลต่อกระบวนการตัดสินใจนำไปสู่ สถานการณ์ที่เหมาะสมและ พอเพียงที่ทำให้คนมีพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

ชาวเขา หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนชายขอบ ที่มีภาษาพูดเหมือนกัน มี วัฒนธรรมนิยมประเพณีความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน ประกอบด้วยเผ่า อีเก้อ มูเซอ เย้า จีนฮ่อ ลีซอ เป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมการดำรงชีวิต อาชีพ และนิสัยที่เหมือน ๆ กันในหมู่บ้านเดียวกัน กลุ่มคนเหล่านี้จะอยู่ภายใต้ระบบการปกครองเดียวกันกับของไทยแต่จะแตกต่างกันในแง่ ประเพณี ภาษาพูด และความเชื่อ

สารเสพติด หมายถึง สารเคมีหรือวัตถุชนิดใด เมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะ รับประทาน ดม สูบ ฉีด หรือด้วยประการใด ๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจและต้อง เพิ่มขนาดการเสพขึ้นเป็นลำดับเนื่องจากมีความต้องการที่รุนแรงตลอดเวลาและเมื่อถึงเวลา เสพแล้วไม่ได้เสพ จะมีอาการผิดปกติทางด้านร่างกายและจิตใจ สารเสพติดมีหลายประเภท ได้แก่ ผิ่น เฮโรอีน ยาบ้า ในการวิจัยครั้งนี้จะเน้นสารเสพติดดังกล่าวทั้ง 3 ชนิด ที่แพร่ ระบาดมากในชุมชนชาวเขา